

Ідеологія, в принципі, була засуджена. Ще постає питання з комуністичною ідеологією. Її прийнято вважати забороненою, як і «ушастів», але думка людей нікуди не дівається, тому на території держави досі існують комуністичні погляди, які намагаються поширювати.

Анотація. В статті розглянуто процес становлення національної ідентичності хорватів. Акцент автором зроблено на вплив Усташського руху на процеси національного становлення в цілому і елементи ідентичності хорватського народу в частині.

Ключеві слова: Хорватія, національна ідентичність, Усташський рух.

Abstract. The article deals with the process of becoming a Croatian national identity. The author emphasizes the role of the Ustasha movement on the processes of national formation in general and the elements of identity of the Croatian people in particular.

Key words: Croatia, national identity, Ustasha movement.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Badovinac Tomislav. Titovo doba. Hrvatska prije, za vrijeme i poslije. Zagreb, 2008
2. Čepulo D. Hrvatski državopravni identitet i hrvatsko-ugarski odnosi 1790–1868. *Zbornik radova Hrvatsko-mađarski odnosi* 1102. 1918. Zagreb, 2004.
3. Horvat Rudolf. Hrvatska na mučilištu. Zagreb: Školska knjiga, 1992.
4. Hrvatska Enciklopedija, URL : hrvatska.com.
5. Krizman Bogdan. Ante Pavelić i Ustaše. Zagreb: Globus, 1978.
6. Matković H. Povijest Jugoslavije. Zagreb, 2003.
7. Matković Hrvoje. Povijest Nezavisne Države Hrvatske. Zagreb: Naklada Pavičić, 2002
8. Mijatović A. Hrvatska 1848. i 1849. *Zbornik radova* / [gl. ured. M. Valentić]. Zagreb, 2001
9. Andreja Čičak Alen Žuškić. Nacionalni identitet i njegova važnost tijekom ulaska u Europsku uniju.
10. Petronovic B. Istorija Jugoslavije. 1918–1988. Knj. III. Socijalistička Jugoslavija. 1945–1988. Beograd, 1988.
11. Rahten A. Savezništva i diobe. Razvoj slovensko-hrvatskih političkih odnosa u Habsburškoj monarhiji 1814–1918. Zagreb, 2008.
12. Rusinow, Dennison. The Yugoslav Experiment 1943–1974. Berkeley: University of California Press, 1977.
13. The formation of Croatian national identity a centuries-old dream. Alex j. Bellamy
14. Войтович Л. Л. Загадка загибель князя Святослава Володимировича і загадки міграції угрів в кінці IX ст. *Україно-угорські етюди*. Вип. 1. Львів, 2010.
15. Дулишкович І. Исторические черты Угро-Русских. Тетрадь 1. Ужгород, 1874.
16. Славич Б. Історія Балкан. XX століття. К., 2004.
17. Ионов А. А. «Очерки военной истории конфликта в Югославии 1991-1995 гг».
18. Исаев С. А. История Югославии 1941–1996 гг. С.-П., 1999.
19. Кожемякин М. И. Хорватские ушасты. URL: <http://m1kozhenyakin.livejournal.com>
20. Этогенез хорватов: формирование хорватской этнополитической общности в VII–IX ст.

УДК 94:930.2"1386/1648"(477)(045)

ФОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ШЛЯХТИ

У. О. Блінова, І. В. Пятницькова

Анотація. У даному дослідженні подано інформацію про формування української шляхти. Описується вплив сусідніх держав на українські землі у процесі формування шляхти. Вказуються особливості її формування на українських землях. Методологічною основою дослідження є системний підхід, загальнонаукові (аналізу, синтезу, узагальнення) та спеціально-історичні методи. Специфіка досліджуваної теми передбачає застосування порівняльно-історичного методу.

Ключові слова: шляхта, українська шляхта, статус, привілеї, формування.

У різних землях шляхта називалася по-різному: панями, зем'янами, нобілями. Вона складалася із поляк, українців, литовців, до неї входили представники різних конфесій: протестанти, католики та православні. Не зважаючи на різні назви, етнічний та релігійний склад всіх їх об'єднувала приналежність до привілейованого соціального стану, особливий, відмінний від інших станів спосіб життя, світогляд. Для представників шляхти

була характерна віра в свою унікальність, окремішність від міщанства та селянства. Своє походження вони пов'язували із сарматами, вважати себе потомками суворих, безжальних до ворогів кочовиків [1, с. 12].

Шляхта була носієм міфічних сарматських чеснот: справжній «сармат» повинен бути сміливим воїном, добрим господарем, при цьому залишаючись освіченою людиною з широким колом інтересів. Також передбачав і певне месіанство – Річ Посполита уявлялася в очах шляхти ідеальною державою, а її аристократія – провідниками ідей свободи, рівності та братерства. Шляхта воліла себе бачити на портретах лише «сарматами» [1, с. 13]. Особливий світогляд, спосіб життя шляхти, формування цього прошарку серед українців безперечно не втрачає інтересу та актуальності і в сучасній історичній науці.

Одна із ґрунтовних праць з історії формування української шляхти належить провідній українській історикині Н. Яковенко. Різні аспекти формування та розвитку української шляхти також вивчали: Крип'якевич І. П., Назаров В. Д., Рибаків Б. А., Яременко М. В., Білоус Н., Блануца А. В., Любавський М. К.

Мета цієї наукової розвідки полягає у аналізі та узагальненні витоків та механізмів формування української шляхти.

На території України початок формування шляхти пов'язують з входженням її до складу Литовсько-Руської держави, наприкінці XIV століття. Шляхта розповсюджувалась частково, завдяки укладанню шлюбів, частково завдяки укладанню угод з місцевою знаттю, а менше за все шляхом завоюванням.

Об'єднання цих держав проходило більш-менш мирним шляхом, зокрема, через те що місцева аристократія стала частиною правлячого стану в новій державі, в також через те що, литовська адміністрація користувалась «Руською правдою» та «русською мовою».

Великий князь Литовський міг наділяти своїх підлеглих привілеями та землями:

- за доживотну вислугу – по життєвий бенефіцій;
- за вислужену отчину – феодал або алод;
- за вислугу до ласки – тимчасовий бенефіцій.

Великий князь наприкінці XIV століття для того щоб, усунути систему удільних князів на своїх землях, почав процес зміни попередніх призначень. Таким чином, на українських теренах розпочалось розшарування між військовою верхівкою («шевальє») та військовою челяддю, а також була різниця між боярином та бояром. На Україні різниця між боярином та бояром було в тому що, «бояринами» називали людей які належали бояру. Майже третину на Київщині на той час становили боярини, вони мали особливий захист закону, але незважаючи на це вважались челяддю.

Вільна військова верхівка («шевальє») отримувала назву «шляхта». Цей термін скоріш за все прийшов від німецького «das Geschlecht» (рід, покоління), який пройшов шлях з Чехії, через Польщу та Галичину.

З часів волинського князіння Свидригайла (1440–1452) в обіг входить термін зем'яни – для окреслення родовитих бояр-землевласників. Цей самий термін був засвідчений і ще до русько-литовських земель від 1386 р. у латинській формі – *terrigeneae*, коли Ягайло при укладенні Кревської унії приїхав до Любліна і як свідчать тогочасні джерела, «зі своїми зем'янами різного стану». На Київщині та Брацлавщині термін «зем'янин» поширюється з другої половини XV століття.

В привілеях-данинах Коріатовичів на землеволодіння великим власникам – Немирі та Бедришкові (1388–1392) – проголошено імунітет реципієнтів та їхніх підданих від підсудності воеводам [2, с. 23].

У литовсько-русському середовищі слово «пан» спочатку означало лиш тих шляхтичів, які із власними корогвами виступили у військовий похід, а не в загальному ополченні і також членів великокнязівської ради. З часом воно стало формою звертання і поширилось на всю шляхту.

Шляхетське звання було спадковим та давалося за фактом народження. Спочатку до шляхти записували всіх легких кіннотників і навіть багатьох піхотинців, які воювали під

однією хоругвою, потім дворянський статус разом із землею магнати надавали своїм клієнтам, до власних гербових родів самі аристократи записували своїх приятелів і навіть слуг, до того ж король мав право нобілітації, тобто дарування герба [1, с. 28].

Дарувати шляхетське звання міг як король, так і сейм – до середини XVI ст., а потім з плином часу – тільки сейм. Нобілітацією – називалась процедура надання шляхетства простолюдину, яка була закріплена за сеймом. Якщо ж плебей захотів би стати шляхтичем, то він матиме своєрідний додаток – «scartabellat», який фактично означав певну його неповноцінність. І оскільки він вважався ново-проголошеним дворянином та неповноцінним, то він не мав права обіймати громадські посади, а тільки його онуки отримували всі права спадкового шляхтича. Ті плебеї які не отримали цього додатку (scartabellat), вважались повністю рівними в правах із іншими родовитими дворянами.

Якщо ж шляхтича підозрювали у незаконному присвоєнні звання, він повинен був довести свої права на цей особливий статус. У ситуації якщо звинувачений шляхтич не зміг довести свого статусу, то половина його майна переходила у державну скарбницю, а інша половина до тієї людини, що донесла на фальшивого шляхтича, а самого звинуваченого було відправлено до в'язниці. Проте, у випадку підтвердження шляхтича свого статусу, то на людину яка зробила донос чекало покарання у вигляді простого штрафу на користь державної скарбниці.

При втраті шляхтичем свого статусу це прирівнювалося до позбавлення честі й мало назву «інфамія». Також інфамфею карали, тих шляхтичів, які без дозволу сейму приймали до своєї родини та герба людину з простого люду. Шляхтичів позбавляли честі, і коли вони оселившись в місті, починали займатися торгівлею, ремеслом або, лихварством. Коли людину піддавали інфамії то, разом із честю вона позбавлялась права обіймати державні посади, а також взагалі всі посади, що потребували громадської довіри.

Обіймати вищі духовні та світські посади могли виключно люди з шляхетського стану. Українська та польська шляхта мала право на купівлю солі, добутої в королівських копальнях, за пільговими цінами. До речі, таких можливостей не було в пруського та литовського дворянства.

Незмінним та єдиним обов'язком шляхтича була служба у війську (посполитому рушенні) – згодом вона стало правом.

У складі Великого князівства Литовського в Україні основою шляхти стали 20–30 магнатських та княжих родів, які були в основному нащадками династій Рюриковичів та Гедиміновичів. До найзначніших та найбагатших домів належали: Сангушки, Острозькі, Збараські, Чорторійські, Четвертинські, Вишневецькі, Корецькі, Заславські, Гольшанські-Дубровицькі та інші.

Іншою верствою шляхти, що складалася із кількасот родин на українських землях, походила частково від представників місцевої адміністрації та частково від боярства ще за Київської доби. Вони мали вплив на місцеве управління та мали маєтки по 10–15 сіл. Також були і дрібні шляхтичі, які мали дуже малі земельні наділи. Особливо багато їх було на Галичині. Серед цієї шляхти найбільш відомими родами були — Терлецькі, Кульчицькі, Грабовецькі, Чайковські, Крушельницькі, Голинські, Хлопецькі, Яворські, Витвицькі, та інші.

Михайло Грушевський простежував залишки давньоруського суспільного устрою у внутрішньому житті українських земель до середини XVI ст. і хоча дещо навіть пізніше, пов'язуючи її руйнування лиш з політичним піднесенням української шляхи і зокрема і всієї шляхти напередодні Люблінської унії 1569 р. [5, с. 19].

Під час перебування українських земель у складі Великого князівства Литовського і Речі Посполитої українська шляхта почала ідентифікувала себе як Руська шляхта.

Руська шляхта захищала права Православної Церкви на сеймах і сеймиках. Особливо яскраво це проявилось при обранні митрополита Київського Сильвестра Косова та при обранні кандидатів на єпископа львівського.

Л. Древинський, М. Кропивницький, Адам Кисіль відзначилися в обороні православної віри, серед інших лідерів української православної шляхти, а Єлисей

Плетенецький, Балабани, Захарія Копистенський, Михаїл Копистенський, Атанасій Кальнофойський були церковно-культурних діячами.

Серед козацтва відіграли визначну роль для української шляхти: Дмитро Вишневецький, Кшиштоф Косинський, Петро Конашевич-«Сагайдачний», Михайло Хмельницький. Згідно з висловом Михайлом Грушевським, шляхта «надавала тон ідеології, займаючи найбільш впливові, провідні позиції в козацькій війську, становлячи – його мозок». [4]

Отже, початком формування української шляхти можна вважати її приєднання до Великого князівства Литовського. На перших етапах свого формування шляхта мала різні поняття і визначення. Відправним пунктом історії української шляхти на мою думку є кінець XIV – початок XV століття коли відбулось різке збільшення чисельності низових прошарків воїнів-землевласників, яке разом з політичними змінами того часу призвело до модифікації тодішньої ієрархії. Зокрема на початковому етапі шляхетське звання міг привласнити собі майже кожен, але не кожен міг його зберегти та підтвердити.

Анотація. В данном исследовании представлена информация о формировании украинской шляхты. Описывается влияние соседних государств на украинском земли при формировании шляхты. Указываются особенности ее формирования на украинских землях. Методологической основой исследования является системный подход, общенаучные (анализа, синтеза, обобщения) и специально-исторические методы. Специфика исследуемой темы предусматривает применение сравнительно-исторического метода.

Ключевые слова: шляхта, украинская шляхта, статус, привилегии, формирование.

Abstract. This study provides information on the formation of the Ukrainian nobility. The influence of the neighboring states on the Ukrainian lands in the formation of the nobility is described. The features of its formation on the Ukrainian lands are indicated. The methodological basis of the study is a systematic approach, general scientific (analysis, synthesis, generalization) and special historical methods. The specificity of the topic under study involves the use of a comparative-historical method.

Key words: nobility, Ukrainian nobility, status, privileges, formation.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Семененко В., Потоцький В. Шляхта. Честь та гонор: факти, міфи, коментарі. К., 2014. 672 с.
2. Яковенко Н. М. Українська шляхта з кінця XIV до середини XVII століття. Волинь і Центральна Україна. К., 1993. 472 с.
3. Блануца А. В. Земельні володіння волинської шляхти у другій половині XVI ст. К.: Вид-во Інститут історії України НАН України, 2007. 243 с.
4. Грушевський М. Очерк истории Киевской земли от смерти Ярослава до конца XVI в. К., 1891. С. 458.
5. Грушевський М. Історія України-Руси. Т. 5. Львів, 1905. 688 с.

УДК 34:004.056.5(045)

ЗАГРОЗИ І МОДЕЛІ СИСТЕМИ ГЛОБАЛЬНОЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ

А. О. Боднар, О. Г. Турченко

Анотація. Формування інформаційного суспільства, глобалізація, розвиток новітніх технологій та нові виклики сучасності призвели до виникнення нових способів ведення війни та кардинально змінили систему міжнародної безпеки. Суттєво змінились принципи, ресурси і засоби ведення війн. Сучасні виклики та загрози системі глобальної інформаційної безпеки призвели до переосмислення концептуальних і практичних засад міжнародного співробітництва у сфері інформаційної безпеки. В статті аналізуються підходи до розуміння природи та видів загроз, моделі системи глобальної інформаційної безпеки.

Ключові слова: безпека, інформаційна безпека, кіберпростір, загрози, модель

Постановка проблеми. В сучасному світі вже не існує суто збройних міжнародних конфліктів, в яких не використовуються додаткові механізми інформаційного впливу, пропаганди чи інформаційних технологій. Вразливість, взаємопов'язаність, доступність та